

Jaak Juske
Riigikogu

Teie: 28.03.2022 nr Riigikogu
28.03.2022/2-3/14-210;
Riigikantselei 28.03.2022/7-
1.2/22-00677

Meie: 11.04.2022 nr 8-
5/22/1490-2

Vastus Riigikogu liikme kirjalikule küsimusele

Austatud Jaak Juske

Täna pöördumise eest. Teadus- ja arendustegevuse rahastuse hoidmine 1% tasemel SKP-st ning kõrghariduse rahastamise kasvatamine järgmistel aastatel on Haridus- ja Teadusministeeriumi (edaspidi *HTM*) prioriteetidid.

Järgnevalt vastused teie poolt tõstatud küsimustele.

1. Mida plaanib ministeerium teha, et teadustöötajal oleksid kaasaegsed õiglased töötingimused? Suur hulk õppejõude saavad täna palka tähtajalistest teadusprojektidest, mille rahastustingimused ei võimalda tegelikult katta näiteks töetervishoiu kulusid, et kohandada töökeskkonda tervislikuks. Teadlased sõltuvad selles ülikooli baasrahastusest, aga reaalsuses on teadlased sellistest hüvedest sageli lihtsalt ilma jätud.

Vastavalt „Töetervishoiu ja tööohutuse seadusele“ on töötingimuste loomine ja töetervishoiu kulude katmine tööandja ülesanne, HTM seda ei reguleeri. Teaduse rahastamine on tõusnud 1%-ni SKP-st ja seda on tööandjal võimalik kasutada töötingimuste parendamiseks.

Baasfinantseerimise eelarve kasv on viimasel kolmel aastal olnud järgmine:

	2020	2021	2022
Baasfinantseerimine	42 310 000	46 310 000	52 310 000

Nelja suurema ülikooli baasfinantseerimise kasv on välja toodud järgmises tabelis:

ÜLIKOOL	Baas 2020	Baas 2021	Baas 2022
Tartu Ülikool	18 790 586	20 541 757	22 741 015
Tallinna Tehnikaülikool	9 239 351	10 519 000	11 463 178
Tallinna Ülikool	3 058 093	3 382 385	3 583 419
Eesti Maaülikool	3 300 165	3 479 134	3 935 227

Baasfinantseerimine on teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse § 2 punkti 3 alusel teadus- ja arendustegevuse finantseerimine teadus- ja arendusasutuse arengueesmärkide saavutamiseks, sealhulgas riigisiseste ja -väliste projektide kaasfinantseerimiseks, uute

uurimissuundade avamiseks ning infrastruktuuri ajakohastamiseks, täiendamiseks ja ülalpidamiseks eraldatav toetus. HTM on baasfinantseerimist saavatele asutustele jätnud üsna vabad käed, kuidas baasfinantseerimist kasutatakse. Autonoomsed ülikoolid otsustavad ise, kuidas nad oma eelarvet kasutavad. Riik on baasfinantseerimist suurendanud aastaid ja need pole olnud marginaalsed summad, seega peaks antud küsimusele vastama ülikoolid ise, miks töötingimuste parandamine ei ole võimalik.

Baasfinantseerimise kasutuse kohta on SA Eesti Teadusagentuur koostanud ülevaate¹, kus muu hulgas järeldatakse, et rahastamise kasvu tingimustes on kasvanud eelkõige kulud infrastruktuurile ning muudele olulistele tegevustele ning see kehtib eelkõige kahe suurima ülikooli puhul, samas on nende personalikulude osakaal madal võrreldes teiste baasfinantseerimist saavate asutustega.

Kolmanda aspektina tuleb välja tuua ka kohustuslik üldkululõiv, mida ülikoolid saavad igalt teadusprojektilt, mis asutusse tuleb. Ka see on raha, mille kasutamist on võimalik suunata töötervishoidu.

2. Täna toimub väga tihti teadusrahadest õpetamise ülalpidamine, tervete õppekavade toimimine, sealjuures varjatult (kui mitte ebaseaduslikult). Mida plaanib ministeerium teha selle probleemi lahendamiseks?

On oluline suurendada kõrghariduse rahastamist. Samas, kvaliteetne kõrgharidusõpe on teaduspõhine ning kõrgkooli teadustegevus on tihedalt põimunud kõrgharidusõppega. Kõrgharidusseaduse § 33 lg 1 kohaselt on akadeemilise töötaja ametikohal töötava isiku tööülesanded seotud kõrgharidustasemel õpetamise või teadus-, arendus- või loometegevuse või mõlemaga. Enamasti kuulubki kõigi akadeemiliste töötajate tööülesannete hulka tasakaalustatud mahus nii õppetöö, õppe-arendustöö kui teadus-arendustegevus. Seega on igati ootuspärane, et ülikoolides toimuvad teadus- ja arendustegevused on tihedalt seotud õpetamisega.

Seejuures tuleb silmas pidada asjaolu, et ülikoolidega sõlmitud rahastamislepingud kohustuvad ülikooli teadusraha kasutama selleks ettenähtud tegevuseks, vastavalt baasfinantseerimise määrusele, kus on sätestatud tegevused, mida arvestatakse teadus-arendustegevuseks. Igal aastal esitavad ülikoolid aruanded baasfinantseerimise kasutamise kohta. Aruannete põhjal on raha kasutatud eesmärgipäraselt ja ei ole põhjust arvata, et teadus- ja arendustegevuse vahendeid kasutatakse suures ulatuses kõrghariduse rahastamiseks.

3. Millist rolli näeb ministeerium rahvusvahelistuval kõrgharidusel näiteks magistri- ja doktoriõppe tasemel? Kas välismaalastest tudengid peaksid Eesti ülikoolides õppimise ja teaduse tegemise kõrval senisest rohkem ka üliõpilasi õpetama?

Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035² toob Eesti õpivõimaluste ja hariduse korralduse tugevusena välja, et Eesti ülikoolid on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised ja avatud. Rahvusvahelistumist edendatakse eesmärgiga mitmekesistada õpivõimalusi, tõsta hariduse kvaliteeti, aga ka selleks et eesti keelt ja kultuuri laiemalt tutvustada. Samas peame oluliseks, et iga kõrgkooli ja teadusasutuse tegevused rahvusvahelistumisel lähtuksid konkreetse institutsiooni ja tegevusvaldkonna spetsiifikast.

Haridus- ja Teadusministeerium on koostamas haridusvaldkonna arengukava ja teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava kõrvale Eesti kõrghariduse ja teaduse rahvusvahelistumise põhimõtteid 2021-2035. Rahvusvahelistumise viis aluspõhimõtet on praegu sõnastatud järgmiselt:

¹ https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2021/02/Baasfinantseerimise-kasutamise-anal%C3%BC%C3%BCs_2020.pdf

² https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusvaldkonna_arengukava_2035_kinnitatud_vv_0.pdf

- rahvusvahelistumine toetab Eesti kõrghariduse ja teaduse kvaliteeti ning tippaset;
- Eesti kõrgharidus ja teadus lähtub tasakaalustatud rahvusvahelistumise põhimõttest;
- rahvusvahelistumine aitab kaasa Eesti majanduse muutumisele teadmismahukaks ja innovatsioonil põhinevaks ning toetab sotsiaalmajanduslike väljakutsete lahendamist;
- Eesti panustab Euroopa ja maailma ees seisvate väljakutsete lahendamisse;
- teaduskoostööd kolmandate riikidega planeeritakse ja viiakse ellu strateegiliselt ja süsteemselt.

Peame oluliseks, et Eesti kõrgkoolidesse värvataks õppima parimaid talente ning rahvusvahelistumine annaks panuse kõrgkoolide ja teadusasutuste kvaliteedi ja töötajate järelkasvu tagamisse. Doktorioppe puhul kavatsime ka halduslepingutes anda ülikoolidele kohustuse seada eesmärgiks Eesti akadeemiliste töötajate järelkasv leppides kokku ka eesti keele omandamisega seotud eesmärgid. Näeme, et välistudengid võiksid samal viisil õppetöösse panustada nagu Eesti päritolu tudengid juhul kui keeleoskus ei ole takistuseks.

4. Kas ja kuidas siduda mujal õppivaid ja teadustööd tegevaid teadlasi (eriti neid, kes ongi juba oma hariduse väljaspool Eestit omandanud) Eesti teadusega? Riik annab näiteks igal aastal välja stipendiume gümnasistidele välismaal õppima asumiseks?

Struktuuritoetuste kaasabil on juba aastaid olnud võimalik välisriikides töötavatel Eesti teadlastel naasta kodumaale, et aidata kaasa välisriigis omandatud teadmiste ja kogemuste rakendamisele Eestis. Teadus- ja arendusasutustel on olnud võimalik taotleda toetust meetmest „Teaduse rahvusvahelistumine, mobiilsuse ja järelkasvu toetamine „Mobilitas Plus““ nii järeldoktorite kui ka Eestisse tagasipöörduvate teadlaste palkamiseks. Seda toetusmeetet on alates 2015. aastast kasutatud väga aktiivselt. Näiteks 2021. aasta lõpuks oli meetme raames toetatud kokku 109 järeldoktoranti ja 68 tagasipöörduvat teadlast. Lisaks on võimalik Eestis tegutsevatel ettevõtetel palgata meetmest „Sektoritevahelise mobiilsuse toetamine“ teadlane (ka välismaal töötav eestlane) asutusse läbi viima rakendusuringuid või tootearendust. Struktuuritoetuste uuel perioodil on kavas sarnaste tegevustega jätkata.

6. Kuna teadlaste palgad on projektipõhised, siis väga suur osa teadlaste ajast kulub taotluste täitmisele ja aruandlusele. Ebakindlus tekitab tegelikult selle, et süvenemise aeg, mis ettenähtud põhitöök, puudub. Milliseks hindab ministeerium Eesti peamiste teadusgrantide edukuse määra?

Teadusprojektideks raha taotlemine ei ole Eesti teaduse spetsiifilisus, selline on teadussüsteem kõikides arenenud riikides. Mitmed teadusasutused sh ülikoolid on mõistnud vajadust toetada teadlasi projektitaotluste ettevalmistamisel ning palganud selleks eksperte või loonud asutuses tugiteenuseid.

Riik tegeleb järjepidevalt aruandluse lihtsustamisega, nii on näiteks paljudes rahastamisinstrumentides kasutusel ühikuhinnad, mis lihtsustavad kuluaruandlust. Tuleb siiski silmas pidada, et riik kui teadusuuringute rahastaja peab olema teadlik sellest, kas raha kasutatakse eesmärgipäraselt ja kulutõhusalt, mistõttu teatud aruandlus on siiski vältimatu.

Eesti on alates 2016.a. järjepidevalt vähendanud konkurentsipõhiste instrumentide osakaalu teadusrahastamises ning 2019.a. saavutasime olukorra, kus uurimistoetuste ja baasfinantseerimise suhe jõudis sihiks seatud 50:50-ni. Teatav konkurents teadussüsteemis on siiski vajalik, sest aitab kaasa teaduse konkurentsivõime arengule. Nii on suhteliselt tiheda konkurentsiga seletatav Eesti teadlaste edukus erinevate rahvusvaheliste TA vahendite taotlemisel ja tihe konkurents on viinud Eesti teaduse EL 13 riikide seas edukaimate hulka.

Praegu võib SA Eesti Teadusagentuuri jagatavate personaalsete uurimistoetuste konkurentsivõime pidada võrdväärseks arenenud riikide praktikaga, kus samalaadsete

rahastamisinstrumentide konkurentsimaar jääb 20-25% juurde. Eestis olid 2021. a uurimistoetuste taotlusvoorus edukuse maamad järgmised.

Tabel 1. Taotluste ja grantide arv ning summad* granditüüpide lõikes

	Rühmagrant	Stardigrant	Järeldoktorigrant	Kokku
Taotluste arv	233	72	30	335
Grantide arv	42	25	12	79
Edukuse maar	18%	35%	40%	24%
Loobunud taotluste arv			4	4
Taotletud summa	44 325 226	5 547 275	1 167 510	51 040 011
Grantide summa	8 210 272	1 888 750	504 585	10 603 607

* Kõigi taotluste puhul on arvestatud aastast summat

7. Mis ajaks plaanib ministeerium saavutada Eesti avalik-õiguslike ülikoolide rektorite nõutud 15 protsendilise kõrghariduse rahastamise suurendamise?

27. jaanuaril arutas Vabariigi Valitsus Haridus- ja Teadusministeeriumi esitatud analüüsi ja ettepanekuid kõrghariduse rahastamise põhimõtete kohta. Haridus- ja teadusministri ettepanekut tagada riigieelarvestrateegias 2023.-2026. a kõrghariduse tegevustoetuse igaaastane kasv 15% arutatakse RES aruteludel, mis toimuvad sügisel ja ministeerium kavatseb sellise lisataotluse RES protsessis esitada.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liina Kersna
minister

Kristi Raudmäe
735 0186
Kristi.Raudmae@hm.ee